

охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» доповнили словами – «приватному виконавцю» і таким чином держава гарантувала безпечне виконання своїх функцій приватними виконавцями. Позитивні зміни також внесені до статей 343 КК України «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця» та 347 КК України «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця». Варто наголосити, що зміни до ст. 347 КК України стосувалися як приватних так і державних виконавців зокрема.

Поряд зі встановленням відповідальності за посягання на державних та приватних виконавців Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» встановлює також і відповідальність самих виконавців. Так, згідно ст. 37 приватний виконавець несе за свої рішення, дії чи бездіяльність та завдану третім особам шкоду цивільно-правову, адміністративну чи кримінальну відповідальність у порядку та обсягах, установлених законом, а також дисциплінарну відповідальність у порядку, встановленому цим Законом. Проте у вказаному законі передбачена відповідальність лише приватного виконавця. Відповідальність же державного виконавця передбачена Законом України «Про державну службу». Проте цим законом встановлено лише два види відповідальності – дисциплінарна та матеріальна відповідальність. Вважаємо за необхідне доповнити Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» розділом, який встановить відповідальність державних виконавців. Це дозволить прирівняти в правовому статусі як приватних так і державних виконавців та дозволить ефективніше захищати права та інтереси осіб на яких направлено стягнення. Крім того встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності державних виконавців дозволить уникати зловживань з боку означеної категорії осіб і сприятиме зменшенню корупційних проявів у майбутньому та сприятиме повному виконанню рішень судів зокрема.

На жаль в рамках тез доповіді неможливо розглянути повністю питання відповідальності державних та приватних виконавців. Проведене нами дослідження показує лише деякі проблемні питання, які потребують наукового дослідження та вирішення у майбутньому.

Одержано 24.04.2017

УДК 347.23

Олена Ігорівна Антонюк,

доцент кафедри цивільного права і процесу

Донецького національного університету імені Василя Стуса,

кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У РАЗІ ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ

Однією з процедур, у межах якої може бути обмежене право власності, є забезпечення позову. Згідно з ч. 1 ст. 152 ЦПК позов може бути забезпечений шляхом накладення арешту на майно або грошові кошти, що належать відповідачеві і знаходяться у нього

або в інших осіб, шляхом заборони власнику вчиняти дії щодо свого майна (розпоряджатися або користуватися спірним майном), заборони державному реєстратору прав на нерухоме майно вносити зміни до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, передання судом спірного майна на зберігання третій особі (судовий секвестр). Схожі положення містяться у ст. 67 ГПК України.

Забезпечення позову по суті – це обмеження суб'єктивних прав, свобод та інтересів відповідача або пов'язаних з ним інших осіб з метою забезпечення реалізації у майбутньому актів правосуддя і задоволених вимог позивача (заявника). Зазначені обмеження встановлюються ухвалою суду, вони діють до заміни судом виду забезпечення позову або скасування заходів забезпечення позову (постанова Верховного Суду України від 18 січня 2017 року № 554/410/15ц).

Відповідно до ст. 391 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном. Процесуальне законодавство передбачає кілька варіантів відновлення порушених під час забезпечення позову прав, що обумовлюють подання: 1) заяви про скасування забезпечення позову; 2) заяви про заміну способу забезпечення позову; 3) апеляційної скарги на ухвалу про забезпечення позову.

Обрання засобу захисту права власності у випадку його обмеження внаслідок забезпечення позову залежить, зокрема, від процесуального статусу власника майна у процесі, в якому був вжитий відповідний захід.

При цьому Пленум Вищого спеціалізованого суду України у постанові від № 5 від 3 червня 2016 року «Про судову практику в справах про зняття арешту з майна» зауважує, що з заявою про скасування заходів забезпечення позову (накладення арешту на майно або грошові кошти) може звернутись лише особа, щодо якої такі заходи забезпечення позову вжито, тобто сторона у справі чи третя особа, яка заявила самостійні вимоги щодо предмета спору (ч. 4 ст. 154 ЦПК). Інша особа, яка вважає, що майно, на яке було накладено арешт у порядку забезпечення позову, належить їй, а не стороні у справі, може звернутись до суду з позовом про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту (стаття 60 Закону про виконавче провадження). На сьогодні такий спосіб захисту передбачений у ст. 59 Закону України «Про виконавче провадження».

При цьому, як зауважує Пленум Вищого спеціалізованого суду України у зазначеній постанові, у рішенні суду про визнання права власності на майно і про зняття з нього арешту суд зазначає про скасування заходів забезпечення позову, які оскаржуються (п. 8 ч. 1 ст. 214 ЦПК).

Щодо наведених роз'яснень доцільно зробити такі зауважити:

1) п. 8 ч. 1 ст. 214 ЦПК не стосується позову про зняття арешту з майна, оскільки у ньому йдеться про вирішення долі застосованого під час розгляду справи заходу забезпечення позову. Цей висновок ґрунтується на п. 5 ч. 1 ст. 214 ЦПК, за яким суд має визначити – задовольнити позов або в позові відмовити, тож якщо відповідна вимога складає зміст позову, то її вирішення відбувається на підставі п. 5, а не п. 8 ч. 1 ст. 214 ЦПК;

2) ст. 59 Закону України «Про виконавче провадження» стосується лише арешту (накладеного у межах виконавчого провадження). Вона не поширюється на інші заходи, що можуть бути запроваджені судом як забезпечення позову, наприклад, заборони вчиняти певні дії щодо відчуження майна. Тож ст. 59 Закону України «Про виконавче провадження» до таких випадків не може бути застосовна за аналогією;

3) навряд чи виправданим є передання оцінки законності та обґрунтованості заходу забезпечення позову, яким обмежене право власності, іншому суду у межах іншого провадження щодо визнання права власності.

Більш ефективним для захисту права власності буде використання права на апеляційне оскарження ухвали про забезпечення позову особою, яка не брала участь у справі, оскільки суд вирішив питання про її права, запровадивши їх обмеження.

Слід звернути увагу на те, що ч. 1 ст. 292 ЦПК України врегульовує коло суб'єктів, які мають право на оскарження рішення, вказуючи у ньому особу, яка не брала участь у справі, щодо прав і обов'язків якої суд вирішив питання. Коло осіб, які можуть оскаржувати ухвалу суду, не визначено.

Разом з тим, у ч. 3 ст. 14 ЦПК України передбачено, що обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням порушуються їхні права, свободи чи інтереси. Ухвала суду є судовим рішенням відповідно до ч. 1 ст. 208 ЦПК України. У ч. 1 ст. 299 ЦПК України такі особи зазначені у переліку суб'єктів, які мають право на приєднання до апеляційної скарги. При цьому не міститься обмежень щодо об'єкту оскарження, тобто це може бути приєднання до апеляційної скарги як на рішення, так і на ухвалу.

Тож за наявності доказів того, що суд наклав арешт на майно, що не належить відповідачу, або інших підстав незаконності та (або) необґрунтованості запровадження обмеження права власності особи, яка не є особою, яка бере участь у справі, така особа може подати апеляційну скаргу на відповідну ухвалу, що є більш оперативним і універсальним, а також дешевшим засобом процесуального захисту з точки зору сплати судового збору (порівняно з позовом про визнання права власності та зняття арешту з майна).

Враховуючи приписи ст. 1 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод положення ч. 3 ст. 154 ЦПК України про скасування заходів забезпечення позову виключно судом, який розглядав справу, не може бути визнаним пропорційним легітимній меті забезпечення позову у ситуації, коли суду апеляційної і касаційної інстанції надано право скасовувати рішення з постановленням нового рішення про відмову у задоволенні позову, а також право постановляти ухвали про закриття провадження у справі чи залишення заяви без розгляду, проте не надано право у таких випадках скасовувати заходи забезпечення позову.

Відповідно до судової практики Європейського суду з прав людини пропорційність легітимної мети втручання у право власності та обраних засобів буде дотримана у разі виключної необхідності, ефективності та співмірності втручання. Органи влади не можуть покладати на громадян зобов'язання, що перевищують межі необхідності, що випливають з публічного інтересу. Необхідним може бути визнане лише таке втручання, без якого неможливе задоволення суспільного інтересу. Порушення умов щодо пропорційності засобів втручання, навіть у разі законодавчого закріплення його підстави, породжує право на захист.

З огляду на це, доцільно передбачити у ЦПК України як обов'язкове скасування заходів забезпечення позову судом апеляційної і касаційної інстанції у випадках: 1) скасування рішення за умови відмови у задоволенні позовних вимог; 2) постановлення ухвали про скасування рішення і закриття провадження у справі або залишення заяви без розгляду.

Захист прав власника у випадках, що розглядаються, ускладняється, якщо забезпечення позову здійснено судом, розташованим на окупованій території або території ведення антитерористичної діяльності. Тож є актуальним питання щодо особливостей скасування заходів забезпечення позову у таких справах, а також отримання ухвали про скасування чи заміну способу забезпечення з відміткою про набрання нею законної сили, що була ухвалена, проте не була виконана до початку окупації чи антитерористичної операції.

Вбачається, що особа може реалізувати права, передбачені у ЦПК України, з метою захисту обмежених у порядку забезпечення позову прав у суді, якому була «передана» підсудність відповідної справи. Проте ситуація ускладняється тим, що матеріали справ не були передані судам, яким була «передана» підсудність справ судів, розташованих на окупованій території і території ведення АТО.

У ч. 3 ст. 1 Закону України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» зазначено, що у разі неможливості передання суду матеріалів справи її розгляд здійснюється за документами і матеріалами (доказами), поданими учасниками судового процесу, якщо вони є достатніми для прийняття відповідного судового рішення.

Аналіз роз'яснень, наведених Вищим спеціалізованим судом України в Узагальненні практики розгляду судами деяких питань, пов'язаних із відновленням втраченого судового провадження, у тому числі на тимчасово окупованій території і в зоні АТО, дозволяє виділити такі особливості порядку захисту прав у цих випадках:

1) для оскарження чи перегляду судового рішення необхідним є не лише відновлення самого рішення, а й відновлення письмових доказів у справі, які досліджувались судом і результати оцінки яких відображені у такому рішенні, проте для отримання завіреної копії судового рішення, скасування заходів забезпечення позову, для виконання судового рішення зазвичай немає потреби у відновленні інших документів з матеріалів справи, окрім самого судового рішення;

2) незалежно від заявленої мети відновлення втраченого судового провадження, резолютивна частина рішення про відновлення такого провадження має містити повний текст відновленого судового рішення, яким було закінчено провадження у справі, адже він замінює втрачений оригінал. Винятком можуть бути випадки неможливості відновлення судом повного тексту судового рішення, а відновлення та викладення судом його резолютивної частини є достатнім для реалізації особою захисту свого порушеного, оспореного чи невизнаного права або інтересу (наприклад, ухвали про скасування заходів забезпечення позову);

3) за наявності заяв про вчинення процесуальних дій, пов'язаних з таким провадженням (апеляційне оскарження та перегляд судового рішення, скасування заходів забезпечення позову, які було застосовано в межах втраченого провадження тощо) суди ініціюють відновлення втраченого судового провадження. Відкрите за заявою особи провадження у справі, зокрема, про скасування заходів забезпечення позову, має бути зупинене до вирішення питання про відновлення втраченого судового провадження. Навіть якщо питання про відновлення втраченого судового провадження і про вчинення процесуальної дії, пов'язаної з втраченим провадженням, містяться у одній заяві, ці питання також не можуть розглядатись в одному провадженні з ухваленням одного рішення.

Особливості вирішення таких питань у порядку господарського судочинства висвітлюються в інформаційному листі Вищого господарського суду України від 12 вересня 2014 року № 01-06/1290/14.

Не є перешкодою для вирішення питання про скасування заходів забезпечення позову неможливість відновлення провадження. Наприклад, Пленум Вищого спеціалізованого суду України у п. 7.6 постанови від 26 грудня 2011 року № 18 «Про деякі питання практики застосування ГПК України судами першої інстанції» роз'яснив, що питання про скасування заходів забезпечення позову, вжитих у справі, яка втрачена та не підлягає відновленню, вирішує суддя (колегія суддів), у провадженні якого перебуває справа, порушена за новою позовною заявою. У разі коли заявник не скористався правом на подання нової позовної заяви, питання про скасування заходів до забезпечення позову вирішує суддя (колегія суддів), у провадженні якого перебувала втрачена справа, а якщо це неможливо – склад суду для розгляду клопотання визначається з використанням автоматизованої системи документообігу суду.

Одержано 17.04.2017

УДК 347.91/95

Юлія Анатоліївна Прут,

*помічник судді Івано-Франківського окружного адміністративного суду,
кандидат юридичних наук*

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ІНШИХ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЇХ ФУНКЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Суб'єктами цивільних процесуальних відносин, окрім осіб, які беруть участь у справі, є інші учасники цивільного процесу. Вказана категорія осіб, як і інші суб'єкти цивільних процесуальних відносин, відіграють важливу роль у відправленні правосуддя в цивільних справах та забезпеченні виконання завдань цивільного судочинства. Незважаючи на важливу роль, яку відіграють інші учасники цивільного процесу, в юридичній літературі відсутні відповідні ґрунтовні напрацювання щодо розуміння їх процесуального статусу. Стаття 47 ЦПК України визначає коло осіб, які віднесені до інших учасників процесу, але перелік цих осіб не є вичерпний, оскільки до зазначеної категорії осіб також можна віднести, наприклад, педагогів та лікарів. Це свідчить про певну специфіку вказаної групи осіб та значення їх участі в цивільній справі для повного, всебічного та об'єктивного встановлення всіх обставин з метою ухвалення судом обґрунтованого рішення. А відтак, їх цивільний процесуальний статус, місце в системі суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин та їх функції при здійсненні правосуддя в цивільних справах вимагає більшої уваги.

Аналіз норм ЦПК України та юридичної літератури дає змогу всіх суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин поділити на такі групи: 1) суд (обов'язковий суб'єкт); 2) особи, які беруть участь у справі; 3) інші учасники цивільного процесу.

При цьому, погодимось з С. О. Харитоновим, що особи, які беруть участь у справі, – це суб'єкти, які мають заінтересованість в предметі процесу, а інші учасники цивільного